

Dagens frågor

Det danska valet

I det s.k. blyxtvalet i november 1966 fick för första gången i dansk historia de socialistiska partierna majoritet. Segerherren den gången var Aksel Larsens Socialistisk folkeparti. Valets förlorare, socialdemokraterna, drog inte konsekvenserna av valutslaget. I stället försökte Jens Otto Krag i ett års tid regera med stöd av den extrema vänstern. Påfrestningarna för regeringen blev emellertid snabbt stora, och efter devalveringen brast det definitivt. Socialistisk folkeparti splittrades i två partier, och då utbrytargruppen Vänstersocialisterna strax före jul röstade emot regeringens förslag till ingrepp i dyrtidsregleringen, återstod för statsminister Krag endast att upplösa folketinget och utlysa nyval.

Sedan länge hade det stått klart, att man i Danmark gick mot en regeringskris. I det borgerliga läget hade man dragit lärdom av valutgången 1966 och läget i januari 1968 var helt annorlunda än vid förra va-

let. Då hade socialdemokraterna skickligt utnyttjat den blotta, som uppstått när Venstre sökte sig bort från det samarbete man haft med Konservativ Folkeparti alltsedan regeringsåren tillsammans 1950—53. Venstre försökte i stället få till stånd något av en mittensamverkan med Radikale Venstre, som 1964 hade lämnat regeringssamarbetet med socialdemokraterna. Den borgerliga splittringen underkändes av väljarna, som också underströk att man inte hade något förtroende för ett mittenalternativ. Inför det senaste valet var situationen i grund förändrad. Samarbetet mellan Venstre och Konservativ Folkeparti hade återupptagits men vad mera var, Radikale Venstre hade närmast sig de båda andra borgerliga partierna. Även om partiledningen i Radikale Venstre inte sade det rent ut före valet, var det dock uppenbart, att det denna gång fanns ett klart alternativ, en borgerlig trepartiregering. Den socialistiska majoriteten gick förlorad. Valresultatet framgår av följande tabell.

	Procent av rösterna			Mandat		
	1968	1966	1964	1968	1966	1964
Socialdemokratiet	34,2	38,7	41,2	62	69	76
Radikale Venstre	15,0	7,3	5,3	27	13	10
Konservative Folkeparti	20,4	18,7	20,1	37	34	36
Venstre	18,6	19,3	20,8	34	35	36
Retsforbundet	0,6	0,7	1,3	0	—	—
Soc. Folkeparti	6,1	10,9	5,8	11	20	10
Kommunisterne	1,0	0,8	1,2	0	—	—
Liberalt Centrum	1,3	2,5	—	0	4	—
De Uafhængige	0,5	1,6	2,6	0	—	5
Slesvigske parti	0,2	—	0,3	0	—	—
Venstre-Soc.	2,0	—	—	4	(6)	—

Valets segerherre är Radikale Venstre, som med 14 nya mandat mer än fördubblade sina platser i folketinget. Konservativ Folkeparti vann tre mandat och gick därmed förbi Venstre som största borgerliga

parti. Socialdemokraterna fortsatte kräftgången och har sedan 1964 förlorat en sjättedel av sina väljare och nära en femtedel av folketingsmandaten. Den tvåpartigruppering, som med detta val i huvudsak

slog igenom i dansk politik, kom att gå hårt ut över de många småpartierna. Liberalt Centrum, kometen från 1966, förlorade hälften av sina väljare och försvann från folketinget, och såväl Retsforbundet som De Uafhængige reducerades ytterligare. Kommunisterna kunde tack vare virrvarret inom den extrema vänstern hävda sin ställning någorlunda men utgör alltså en nullitet i danskt politiskt liv. Vänstersocialisterna, valets enda nya parti, lyckades med ett nödrop undgå att bli oreprresenterade i det nya folketinget. Småpartierna är helt betydelselösa och alltså gäller regeln, att det parti som en gång förlorat sina platser i folketinget kommer aldrig tillbaka.

Sedan socialdemokraterna deklarerat, att de var beredda att medverka i regeringsställning endast om de själva fick leda regeringen och denna förde en socialdemokratisk politik, försvann en allmän samlingsregering som realistiskt politiskt alternativ. Den 29 januari inleddes officiellt förhandlingarna om en borgerlig trepartiregering och redan den 31 var saken klar. Med större parlamentariskt underlag än någon ministär sedan 1935 har den nya regeringen trätt i funktion med Hilmar Baunsgaard (RV) som statsminister, Poul Hartling (V) utrikesminister och Poul Møller (KF) finansminister. Av de 17 statsrådsposterna innehar Radikale Venstre fem och de båda andra partierna sex vardera. Trots att det visst finns åtskilliga frågor, där de tre partierna har skiljaktiga meningar, lyckades det relativt lätt för dem att utarbeta ett gemensamt regeringsprogram med övervinnande av den ekonomiska krisen som främsta målsättning. De borgerliga partierna har i Danmark fått överta vad som nästan kan kallas ett konkursbo efter socialdemokraterna. Det återstår att se i vad mån de skall lyckas. Väljarna kan dock säga sig, att ingenting gärna kan bli sämre

än vad det är. Både Norge och Danmark har nu gjort sig kvitt den långa perioden av socialdemokratiskt maktinnehav. Sverige står i tur till hösten!

Elektorsvalet i Finland

Ett år före elektorsvalet diskuterades på många håll ett lagförslag, som hade betytt att president Kekkonen utan val, genom beslut av riksdagen, hade fått sitt mandat förlängt med sex år. Sedan följde en tid, när valet såg ut att bli en uppgörelse mellan hr Kekkonen och landsbygdspartiets enda företrädare i riksdagen, den förre agraren Veikko Vennamo. I april senaste år nominerade finska högern, samlingspartiet, till sin presidentkandidat chefen för den största privata banken i landet, Matti Virkkunen. Han förutspåddes få stöd på sin höjd av två tredjedelar av högerns väljarkår. Ända fram till slutspurten i januari ansågs Kekkonens andel av väljarkåren röra sig kring 75 procent. Men sedan kom överraskningarna.

I stället för den enligt tidigare mönster planerade debatten i radio och television mellan presidentkandidaterna, som måste inställas när Kekkonen inte ville vara med, utfrågades kandidaterna av företrädare för partierna. I synnerhet Vennamo men också Virkkunen lyckades i motsats till Kekkonen utomordentligt väl vid dessa "förhör", som väckte mycket stort intresse hos väljarna. När Kekkonen dessutom under en frenetisk kampanj i alla delar av landet på ett uppseendeväckande sätt friade till vänstern och inte minst till folkdemokraterna, medan högern av Kekkonen konsekvent kallades "den extrema högern", kom åtskilliga borgerliga väljare i valkampanjens slutskede på andra tankar.

Valutgången överträffade oppositionens förväntningar på de flesta håll i landet men i synnerhet i de södra delarna. Medan Kek-

konen, om man gör tankeexperimentet att riksdagen hade förrättat presidentvalet, hade haft 86 procent av rösterna bakom sig, fick han nu något under 65 procent av de godkända rösterna. Virkkunens andel blev 23,7 och Vennamos 11,4 procent. Valdeltagandet stannade under 70 procent. Tack vare den fördel Kekkonen hade av det stora valförbund, som de tre vänsterpartierna, centerpartiet och enskilda medlemmar av andra icke-socialistiska partier bildat i alla valkretsar, fick han med 201 mandat en klar överrepresentation i elektorsförsamlingen på bekostnad av Virkkunen-gruppen med 66 mandat. De återstående 33 gick till Vennamo.

Socialdemokraterna, som hade fått lov att avstå från att ställa upp en egen presidentkandidat för att inte äventyra sin regeringsduglighet, förlorade mer än hälften av de väljare som i riksdagsvalet 1966 stödde partiet. För kommunisterna gick det inte närmelsevis så illa, i det att de tappade ungefär en tredjedel. Centerpartiet har som väntat kunnat vara tillfreds med utgången, även om konkurrenten Vennamos sensationella framgång oroar. Samlingspartiet blev överraskande största parti med 21,2 procent av väljarkåren bakom sig.

Svenska folkpartiet hade en speciellt besvärlig situation i valet, där det stora flertalet kandidater stödde presidentens återval, medan en fjärdedel kandiderade för Virkkunen och en kandidat gick in för Vennamo. Förutom i Österbotten, där två svenska valförbund hade bildats, uppträdde elektorskandidaterna för de olika presidentkandidaterna i de tre andra tvåspråkiga valkretsarna på fastlandet i s.k. blandade valförbund med den risk detta innebär att många röster för en presidentkandidat i verkligheten skulle komma en annan till godo. Partiet redde sig trots detta någorlunda väl i valet och fick 15 elektro-

rer av vilka nio stöder Kekkonen, sex Virkkunen. Detta motsvarade tämligen exakt röstfördelningen mellan kandidaterna för de båda kandidaterna inom de svenska valförbunden. För liberala folkpartiet, som i ett tidigt skede slutit upp bakom Kekkonen, blev valet närmast katastrofalt. Partiet fick bara nio elektorer.

Av särskilt intresse är att notera, att oppositionen sammanlagt fick klart mera än hälften av samtliga röster i Helsingfors, över 40 procent i de valkretsar där Tammerfors och Tavastehus är huvudorter och ungefär en tredjedel i Nyland, södra Åboland och Vasa län. Kekkonens största stöd gavs i utvecklingsområdena.

Presidentvalet var avgjort på förhand, men det blev ändå ett val som bjöd på mycket spänning, när man mätte presidentkandidaternas, partiernas och de framträdande elektorskandidaternas stöd. En sak, som därtill blev bevisad, är att Urho Kekkonen inte hade blivit återvald, om han inte hade lyckats göra sig till hela vänsterns och inte minst socialdemokraternas kandidat.

Industriell demokrati

Det väckte ett visst intresse, då folkpartiledaren hr Wedén förra året offentligt erbjöd de anställda i sitt företag medinflytande genom en styrelsepost. Som visats i Sv.T. (8/67) var det emellertid långtifrån första gången som frågan om medinflytande för de anställda fördes fram i borgerliga kretsar. Redan vid första världskrigets slut diskuterades olika projekt av detta slag främst på högerhåll. Hr Wedéns erbjudande var dock sannolikt det första konkreta av en svensk företagsledare.

Verkstadsklubben i det wedénska företaget svarade med att föreslå riksdagsman Hans Hagnell som "sin" representant i styrelsen, en ripost som applåderades på socialdemo-

kratiskt håll. Att folkpartiledaren skulle få den besvärlige metallekonomen i sin styrelse uppfattades som ett komiskt resultat av ett partipolitiskt utspel. Detta visar emellertid endast, att man inte rätt förstått resonemang-
et. Skall det vara något meningsfullt medinflytande för de anställda i en företagsstyrelse, är förutsättningen givetvis, att de anställda genom direkta val utser representanter inom sina egna led. Hr Hagnells inval i styrelsen skulle självfallet inte ge de anställda i tångfabriken F. E. Lindström AB något medinflytande utan endast medföra insyn för den centrala ledningen av landets största fackförbund, något som sannerligen inte kan ha något med industriell demokrati att göra. I det land, där man gått längst ifråga om att praktisera medinflytandet för de anställda, nämligen Västtyskland, tillämpas också som visades i en artikel i förra numret av Sv.T. ett system, som i första hand bygger på de anställdas egen medverkan och inte på de politiskt centraldirigerade fackförbunden eller fackföreningarna.

Hr Hagnell har i sin tur framkastat tanken, att de anställda i företaget bör förfoga över minst 25 procent av aktierna för att representationen i styrelsen skall motsvaras av ett reellt inflytande. Att diskutera andelens storlek eller formerna för en aktieöverlåtelse kommer oss inte vid, men det finns sannerligen all anledning att seriöst diskutera hr Hagnells tankar. I det västtyska systemet för de anställdas medinflytande utgör den lagfästa representationen i styrelserna och i vissa fall de s.k. arbetsdirektörerna en viktig del. En annan utgör lagen om främjande av arbetstagarnas förmögenhetsbildning. Enligt denna avsattes skattefritt ett visst belopp ovanpå den anställdes lön till en särskild kapitalfond. Och det är betecknande, att då man t.ex. i Österrike inom det konservativa regeringspartiet livligt diskuterar reformer för att öka de anställdas medinflytande ser man mera på en lagstiftning för att skapa

ett ägareinflytande för de anställda än på representation i företagsstyrelserna.

För några år sedan diskuterades i högerkretsar konkreta former för att även institutionellt omvandla samhället till en ägardemokrati. Den sidan av problemet borde på nytt göras till föremål för ingående resonemang. Ännu bättre vore det, om de tre borgerliga partierna *tillsammans* kunde komma fram till en lösning.

Hr Myrdal och Vietnam

Inte ofta har Svensk Tidskrift anledning och tillfälle att uppträda till försvar för någon hr Myrdal. Allra minst bör man vänta sig detta när namnet kopplas samman med Vietnam. Men nu måste det ske. Dock skall genast klargöras, att det är fråga om professor Gunnar Myrdal — att försvara hr Jan Myrdal, i samband med Vietnam eller med vad som helst annat, överstiger våra krafter.

Hr Gunnar Myrdal har ställt sig i spetsen för något som kallas Svenska kommittén för Vietnam. I och för sig skall vi inte försvara detta. Kommittén kommer i varje fall att utnyttjas i vänstervriden riktning. Redan därigenom hindras de människor att stödja den, vilka med sorg och indignation ser på kriget som sådant men som samtidigt vägrar att lägga hela skulden på den ena sidan och att framställa denna som ledd av mördare och krigsförbrytare, medan alla brott från den andra sidan förtigs. Så går det nämligen till. Från att kritisera generaler — vilket efter vissa generalsuttalanden i början av februari, då amerikanska ambassaden i Saigon höll på att erövrats, inte förefaller onaturligt — till att angripa enskilda amerikaner borde stegget vara långt. Men det har visat sig att det inte är så. Till och med amerikanska studenter i Sverige har blivit förföljda. Graden av de varma vietnamanhängarnas

känslor kan mätas därav, att det snart bara är desertörerna som accepteras.

Vad vi vill framhålla är, att hr Myrdal i sitt tal den 24 januari inför kommittén starkt underströk att man ingenstans når med hat. Med djupaste oro, sade han, ser han på det blinda amerikahat som sprider sig i världen. Han har alldeles rätt. Man skulle önska, att han ville utnyttja den stora kunnighet och den utmärkta begåvning som han besitter — han säger själv att det är så, och man vill tro honom — till att direkt motverka hatet, inte bara till att konstatera att det växer.

Den enda formen för en sådan motverkan är att sprida sann upplysning om kriget och dess orsaker. Det räcker inte, som hr Myrdal gör, att vädja till sin egen auktoritet för att få slut på det. En del människor, både här och i USA, handlar inte i en sak bara därför att hr Myrdal talar för den. Men hr Myrdal är vetenskapsman och sociolog och skulle, om han ville, kunna förklara hur verkligheten ser ut. Sann upplysning: han bör måla de orden som devis på sin sköld. Vi insinuerar inte för ett ögonblick att hr Myrdal är i nivå med sådana medlemmar av socialdemokratiska ungdomsförbundet, som visar sin politiska mognad genom att i en offentlig debatt kalla president Johnson en gangster. Men han får avstå från sin vana att använda uttrycket McCarthy-Dulles-eran, en ohistorisk sammanställning som inte blir mindre falsk därför att den upprepas. Han måste sluta att tala om johnsonregimens krig, som om ett krig skulle ha varit nå-

got som låg president Johnson särskilt om hjärtat från den dag då det olycksaliga skottet i Dallas förde honom till makten. Han måste redogöra också för den andra sidan, för mord och tortyr och förtryck från FNL. Det blir inte lätt, men det måste till.

Man bör önska honom framgång. Det finns dessutom ett ovedersägligt bevis för att han befinner sig på rätt väg. Hr Hermansson har angripit honom i Ny Dag. De paroller, med vilka enligt denne Vietnamkommittén borde gå fram, är i och för sig utan intresse, eftersom de är de för moskvakommunisterna föreskrivna. För övrigt vill hr Hermansson göra gällande, att det finns en klyfta mellan "vietnamaktivisterna" och det officiella Sverige. Om äggkastarna är representativa för de förra, har han rätt. Och då framstår hans påstående, rätt enastående även i kommunistisk förvrängningsteknik, att det är svårt att finna någon rörelse "som i så hög grad som vietnamrörelsen lyckats hålla allt hat mot en nation borta från sin argumentation" i en alldeles speciell belysning. Sanningen kastar skarpt ljus på sådana uttalanden, och vi vädjar till hr Myrdal att flitigt utnyttja detta.

Skäl finns att tro att hr Myrdal åtagit sig sitt nya uppdrag i ett ärligt försök att att få något förnuft i agitationen, någon dämpning av hysterin. Då är avsikten god, och vi önskar honom lycka till. Och må han inte glömma, att till en väckelse av andra hör att människan först omvänder sig själv.

I väntans tider

KARPSUND • MITT HEM • MIN BORG.

Gulle!

FRÖKEN, FÅR JAG TALA MED
KLAG OCH GERHARDSSEN!
JAG BEHÖVER FLYTTHJÄLP!!